

บทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคม ในยุคปัจจุบัน

THE ROLE OF MONKS IN PROPAGATING BUDDHISM FOR THE DEVELOPMENT OF SOCIETY IN THE PRESENT ERA

พระอิชชีวชิ จิตตสวโร (จติปราโมทย์)

วิทยาเขตขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phra Itshivat Chittasangwaro (Juttipramote)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: itshivat@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบัน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการแก้ไขปัญหาสังคมและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เหมาะสมกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ ผ่านกิจกรรมการเผยแผ่ธรรมะ การอบรมสั่งสอน การช่วยเหลือสังคม การจัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึก การให้คำปรึกษาแก่ผู้ประสบปัญหา และการเสริมสร้างกำลังใจเพื่อช่วยให้ผู้คนสามารถเผชิญปัญหาอย่างมีสติ พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน โดยการจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การบำเพ็ญทาน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ การสร้างสาธารณูปโภค และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมถึงการจัดการศึกษา การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อพัฒนาเยาวชนให้มีศีลธรรมควบคู่กับการศึกษาวิชาการ

ในยุคดิจิทัล พระสงฆ์ใช้สื่อออนไลน์ เช่น โซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ และยูทูป เพื่อเผยแผ่ธรรมะให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขวาง แนวทางการพัฒนาประกอบด้วย 1) การพัฒนารูปแบบและแผนการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับสภาพสังคม 2) การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ 3) การผลิตสื่อที่ทันสมัยและเข้าใจง่าย บทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาช่วยส่งเสริมจิตสำนึก สร้างความสามัคคีในชุมชน และพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน พร้อมปรับตัวให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์, พระสงฆ์กับการเผยแผ่, การเผยแผ่เพื่อการพัฒนาสังคม

Abstract

This article aims to study the role of monks in propagating Buddhism to develop society in the modern era. It emphasizes the application of Buddhist principles to address social

problems and promote morality and ethics suitable for the changing social context. Monks play a vital role as spiritual leaders through activities such as disseminating Dhamma teachings, providing education and training, assisting society, organizing activities to raise awareness, offering counseling to those in distress, and providing encouragement to help people face challenges mindfully. Monks also contribute to community development by organizing public benefit activities, performing charitable acts, aiding the underprivileged, building public infrastructure, and preserving the environment. They are involved in education through the establishment of Pali schools and pre-primary education centers to cultivate moral values alongside academic knowledge in youth.

In the digital age, monks utilize online media platforms such as social media, websites, and YouTube to disseminate Dhamma and reach a wider audience. Development strategies include: Developing dissemination formats and plans suitable for social conditions. Building collaborative networks with various organizations. Producing modern and easily understandable media. The role of monks in propagating Buddhism fosters awareness, promotes community unity, and supports sustainable social development, while adapting to the dynamics of modern society.

Keywords: The role of monks, monks and the propagation, propagation for social development

บทนำ

บทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทยเป็นงานที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงก็คือการสงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนสงเคราะห์ทางวัตถุจะทำได้โดยทางอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมตามกาลเทศะ บทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ชุมชน ประกอบด้วย การให้คำแนะนำทางจิตใจเป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่างๆ ส่วนบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนควรปฏิบัติตนประการแรกคือต้องเป็นผู้นำทางจิตใจ ศรัทธาและปัญญา เนื่องจากความเจริญทางวัตถุและความรวดเร็วของข้อมูล ข่าวสาร พุทธศาสนิกชนขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ไม่มีหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ไม่มีศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง พระสงฆ์จึงควรเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เพื่อยกระดับจิตใจของประชาชนด้วยหลักธรรมคำสั่งสอนทางศาสนาให้สามารถมีชีวิตอย่างเป็นสุขมีศรัทธา และปัญญาที่ถูกต้อง ประการที่สองพัฒนาจิตใจของประชาชน ด้วยกระบวนการให้การศึกษาอบรมและส่งเสริมประชาชนให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี มีสมรรถภาพจิตที่เข้มแข็ง มีความเอื้ออาทรต่อบุคคล ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ประการที่สามคือ ต้องส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนและประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โรงเรียนพระ

ปริยัติธรรม โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในวัด ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด รวมทั้งการจัดให้วัดเป็นอุทยานการศึกษา เป็นแหล่งความรู้แก่เยาวชนและประชาชน ประการที่สี่ต้องส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยต่อเนื่องยาวนานแต่โบราณกาล แต่ในปัจจุบันการไหลบ่าทางวัฒนธรรมจากต่างประเทศ ทำให้เกิดผลเสียต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ พระสงฆ์จึงควรปลูกจิตสำนึกแก่ประชาชนทางด้านการสร้างจิตสำนึกในการเป็นศาสนาประจำชาติของพุทธศาสนาจิตสำนึกในหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน และจิตสำนึกในการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมให้เป็นผู้ดี ผู้รู้และผู้เบิกบานอยู่เสมอ ประการที่ห้าต้องให้การสังเคราะห์แก่ผู้ประสบความสำเร็จทุกยากและเดือดร้อน ในฐานะที่วัดเป็นส่วนหนึ่งในโครงการของสังคมชุมชน เมื่อประชาชนประสบความสำเร็จทุกยากเดือดร้อน พระสงฆ์จึงควรให้การสังเคราะห์แก่ผู้ประสบความสำเร็จทุกยากเท่าที่จะสามารถทำได้โดยการให้ธรรมะ คำปรึกษา แนะนำ และการให้กำลังใจ ประการที่หกต้องช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการแก้ไขปัญหของชุมชนตามความสามารถ โดยทำเป็นขั้นตอน มีการวางแผนตามหลักอริยสัจสี่ของพระพุทธเจ้า คือ ต้องรู้ทุกข์ รู้สภาพของทุกข์ก่อนว่ามีอะไรบ้าง รู้สมุทัย รู้สาเหตุแห่งทุกข์ รู้นิโรธ ทางแห่งการดับทุกข์และรู้มรรค วิธีที่จะดับทุกข์และประการสุดท้ายต้อง ช่วยพัฒนาชุมชนให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยเป็นแกนนำร่วมกับผู้นำ ชุมชนและชาวบ้าน พัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง คือ การพัฒนาด้านจิตใจการพัฒนาด้านสังคม และการพัฒนาเศรษฐกิจของประชาชน พระสงฆ์จะต้องพยายามสร้างเครือข่ายประสานงานและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ให้เป็นชุมชนหรือกลุ่มเพื่อที่จะทำให้สังคมหรือชุมชนรอบข้างยอมรับ จึงจะทำให้การสร้างชุมชนนั้นมีการเรียนรู้ องค์ความรู้ ซึ่งเป็นบทบาทที่จะต้อง ชี้นำทางในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นด้านแนวความคิด แนะนำ สั่งสอน เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้นำทาง ด้านจิตวิญญาณ อันเป็นการชักนำแนวทางไปสู่การพัฒนาสังคม ชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ ทางด้านเศรษฐกิจ เพราะคณะสงฆ์มีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์สามัคคีกันดีเป็นรูปแบบแล้ว ระบบการจัดการ การบริหารชุมชน การปกครองก็เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสังคมกลุ่มย่อยๆ ไปสู่การพัฒนาสังคมขนาดใหญ่ขึ้น (อภิชาติ พันธเสน, 2539: 206)

ซึ่งปัจจุบันเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นยุคแห่งเทคโนโลยีการสื่อสาร ไร้พรมแดนข่าวสารข้อมูลที่เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตคนในสังคมมาก ความเจริญทางด้านวัตถุ ทำให้การติดต่อสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ การเมือง การสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในโลก สังคมรับรู้ร่วมกันหมด (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2534: 11) ดังนั้นพระสงฆ์นอกจากจะเป็นที่เคารพของชาวบ้านในชุมชนแล้วยังนับว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม หากนักวิชาการนำความรู้ รู้จักทรัพยากรและแรงงานมาใช้อย่างถูกต้อง จะช่วยเสริมสร้างความเจริญอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อย่างถูกต้อง จะช่วยเสริมสร้างความเจริญอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ขออัญเชิญมา ณ ที่นี้ การใช้หลักวิชา และความศรัทธาเริ่มสร้างงานที่อาจดูไม่

ใหญ่โตนัก แต่ประสิทธิภาพสูงและอำนวยความสะดวกโดยตรงได้มาก โดยการนำเอาทรัพยากรตามธรรมชาติ ความรู้ ความสามารถตลอดจนแรงงานของคนส่วนใหญ่ให้ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยและให้เกิดความเสียหายหรือสูญเสียเปลืองน้อยที่สุด การสร้างความเจริญในลักษณะนี้ จะช่วยสร้างความเจริญของกิจการส่วนร่วมได้แน่นอน (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2524: 63)

บทบาทของพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบัน เป็นการอธิบายในเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่โดย พระสงฆ์นอกจากจะต้องมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้วการศึกษาอบรมและส่งเสริมประชาชนให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี มีสรีรภาพจิตใจที่เข้มแข็ง มีความเอื้ออาทรต่อบุคคล ครอบครัว สังคม เนื่องจากในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทางด้านความเจริญ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านวัตถุ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม แยังขาดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ไม่มีศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง พระสงฆ์จึงควรเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เพื่อเป็นแนวทางในการยกระดับ และคุณค่าทางจิตใจให้สูงขึ้น

นิยามเกี่ยวกับบทบาท

บทบาทเกิดจาก แบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นไปตามตำแหน่ง หรือสถานภาพของบุคคล อันเกิดจากความคาดหวังของบุคคลในสังคมนั้นๆ และบทบาทอาจเปลี่ยนไปได้ตามตำแหน่งที่เปลี่ยนไป (พัชนี วรกวิน, 2526: 52) ซึ่งการแสดงบทบาทของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. บทบาทที่สังคมคาดหวัง (Role Expectation) คือ บทบาทที่สังคมคาดหวังให้บุคคลปฏิบัติตามความคาดหวังที่กำหนดโดยกลุ่มสังคมและโดยสถานภาพที่บุคคลนั้น ๆ ครอบงำ

2. การรับรู้บทบาท (Role Conception) คือ การที่บุคคลรับรู้ในบทบาทของตนเองว่าควรจะมีบทบาทอย่างไร และสามารถจะมองเห็นบทบาทของตนเองได้ ตามการรับรู้ นั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับความต้องการของบุคคลนั่นเอง โดยการรับรู้ในบทบาทและ ความต้องการของบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ตลอดจนเป้าหมายใน ชีวิตและค่านิยมของบุคคลที่สวมบทบาทนั้น

3. การยอมรับบทบาทของบุคคล (Role Acceptation) จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีความสอดคล้องของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม และบทบาทที่ตนรับอยู่ การยอมรับ บทบาทเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจในบทบาท และการสื่อสารระหว่างสังคมและ บุคคลนั้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าบุคคลอาจไม่ได้ยินยอมรับบทบาทเสมอไป แม้ว่าจะได้รับ การคัดเลือกจากสังคมให้รับตำแหน่ง และมีบทบาทหน้าที่ปฏิบัติตาม เพราะถ้าหาก บทบาทที่ได้รับนั้นทำให้ได้รับผลเสียหายหรือเสียประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าขัดแย้ง กับความต้องการ (role conflict) หรือค่านิยมของบุคคลนั้น ผู้ครองตำแหน่งอยู่ก็พยายาม หลีกเลียงบทบาทนั้นไม่ยอมรับบทบาทนั้น ๆ

4. การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล (Role Performance) เป็นบทบาทที่ เจาของสถานภาพแสดงจริง (actual role) ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงบทบาทตามที่สังคม คาดหวัง หรือเป็น

การแสดงบทบาทตามการรับรู้ และตามความคาดหวังของตนเอง การที่บุคคลใดจะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ได้ดีเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับระดับการยอมรับ บทบาทนั้น ๆ ของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้นอยู่ เนื่องจากความสอดคล้องกับบทบาท ตามความคาดหวังของสังคม และการรับรู้บทบาทของตนเอง (Allport, Gordon, 1973: 181-184) คำว่า “บทบาท” ซึ่งให้เห็นว่า บทบาทตามตำแหน่งหนึ่งนั้นได้ถูกคาดหวังจากสังคมรอบด้าน เช่น จากผู้ที่อยู่ในตำแหน่งอื่นๆ รอบตัวเรารวมทั้งตัวของเราเองด้วย ถ้าความคาดหวังของทุกฝ่ายไม่ตรงกัน ผู้ดำรงบทบาทไม่สามารถปรับให้มีความพอดี จะเกิดปัญหาความขัดแย้งในบทบาทหรือความล้มเหลว ในงาน และการแสดงบทบาทของบุคคลในตำแหน่งที่ตนต้องแสดง หรือต้องปฏิบัติ ประสบการณ์ของผู้ที่จะต้องแสดงบทบาท และบุคลิกภาพของผู้ที่จะต้องแสดงบทบาทด้วย (ระเบียบ คำเขียน, 2546: 11)

เมื่อมองลึกลงไปถึงบทบาทของพระสงฆ์จะเห็นว่า การปรับระบบบริหารองค์การชาวพุทธไว้ในหนังสือเรื่องพระพุทธศาสนา ในยุคโลกาภิวัตน์ว่า การบริหารองค์การชาวพุทธควรจะกระจายอำนาจให้มากขึ้นแม้แต่การปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่จำเป็นต้องเลียนแบบระบบราชการที่ซึกซำไม่ทันการ และคณะสงฆ์อาจจะคิดระบบการปกครองให้มุ่งพัฒนาให้วัดแต่ละวัด ให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลายก็ต้องสร้างเครือข่ายโยงใยร่วมกันทำงานทั่วประเทศ ทั้งพยายามลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อนไม่ทันการณ์โดยปรับปรุงระบบพระสังฆาธิการหรือทำ เอนจิเนียริงให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ อีกประการหนึ่ง การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงอวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2539: 76)

เมื่อพิจารณาแล้วบทบาทพระสงฆ์จะเชื่อมโยงไปถึง ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กำหนดให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้นๆ โดยมีระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ดังนี้

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางมีมหาเถรสมาคมเป็นศูนย์รวมอำนาจการปกครอง และกิจการคณะสงฆ์ทั้งสิ้นของคณะสงฆ์ไทย เป็นศูนย์รวมเขตปกครองและเจ้าคณะในส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางโดยกำหนดเขตปกครองได้แก่เขตปกครองบังคับบัญชาเจ้าคณะเจ้าอวาส และพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ ในส่วนกลางจะแยกส่วนการปกครองเป็นคณะมหานิกาย เรียกว่า “หน มี 4 หน คือ หนกลาง หนเหนือหนตะวันออกและหนใต้ในส่วนของคณะธรรมยุต เรียกว่า คณะธรรมยุต จะรวมเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค และวัดธรรมยุตทั้งหมดเข้าเป็นเขตเดียวกัน

การปกครองสงฆ์ในส่วนกลาง ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการสังกัดในส่วนกลาง เป็นผู้ประสานงานกับสมเด็จพระสังฆราช มีมหาเถรสมาคมเป็นหน่วยงานในส่วนกลาง และ ประสานงาน

กับเจ้าคณะในส่วนภูมิภาค ปฏิบัติหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตของตนเรียกว่า หน มี เจ้าคณะใหญ่ 5 หน คือ

1. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง
2. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ
3. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก
4. เจ้าคณะใหญ่หนใต้
5. เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต

การปกครอง หมายถึง การควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า การปกครอง แปลว่า การควบคุมดูแล รักษา ควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ท่านควรจะอยู่ ด้วยเหตุนี้พระสังฆาธิการจึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชนอกจากนั้นพระสังฆาธิการยังจะต้องทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม การวินิจฉัยลงข้ออุทธรณ์คำสั่ง ตลอดจนการควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใต้เขตปกครองของตนชี้แจง แนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยพร้อมทั้งการตรวจตรา การประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน (พระเทพปริยัติสุธี, 2540: 3-5, 11)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลไปสู่ในปัจจุบัน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้ เคารพ เลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อ ให้ เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิด ประโยชน์สุขตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ 3 ประการ คือ ประโยชน์ในชาตินี้ ประโยชน์ในชาติหน้า และ ประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การ หยิบธรรมะซึ่งมีมากมายหลายหัวข้อไปขยาย เป็น หน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนา (พระเทพโสภณ , 2547: 150) และจะ เห็นได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น เป็นการทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไป ให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแผ่ออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกหัวใจสำคัญของการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุข ตามที่พระพุทธองค์

ทรงประสงค์ 3 ประการ คือ ทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมาตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน) พระภิกษุผู้เป็นเจ้าของอาวาส และเจ้าคณะทุกชั้น มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามบทบัญญัติมาตรา 37 (3) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 2 พ.ศ.2535 (กรมการศาสนา, 2540: 134-135)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะมีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัย พุทธกาล โดยสรุปเป็นภาพรวมได้ 10 วิธี ประกอบด้วย

วิธีที่ 1 วิธีการเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมือง และทางเศรษฐกิจ

วิธีที่ 2 วิธีการปฏิบัติหลักคำสอน และหลักความเชื่อบางประการของลัทธิศาสนาดั้งเดิม พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติทางสังคมชนชั้นที่ชาวชมพูทวีปยึดถือมา ทรงแนะนำให้ดำเนินในทางสายกลาง อันได้แก่มรรคมีองค์ 8 หรือมัชฌิมาปฏิปทา เป็นทางปฏิบัติที่ไม่เข้มงวด และไม่หละหลวมเกินไป ทรงถือว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้อง และเหมาะสมที่สุด

วิธีที่ 3 วิธีการปฏิรูปพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาท่ามกลางกระแสวัฒนธรรม และลัทธิต่างๆ โดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์จึงทำให้พระพุทธเจ้าต้องมีความเกี่ยวข้องกับถ้อยคำทางศาสนา ด้วยมีความมุ่งมั่นที่จะประกาศพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงอย่างรวดเร็ว จึงไม่ทรงหักล้างคำสอน หรือถ้อยคำของศาสนาอื่นอย่างทันที แต่พยายามให้กลมกลืนกันไปเรื่อยๆ จนกลายเป็นการ เปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่รู้ตัว

วิธีที่ 4 วิธีการเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาวิธีการนี้เป็นวิธีที่สืบเนื่องมาจากวิธีการดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น กล่าวคือ เมื่อทรงอธิบายชี้แจงถึงส่วนดีส่วนบกพร่องของศาสนาพราหมณ์แล้ว ได้เสนอหลักการใหม่ที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้วนั้น ขึ้นแทนที่ และเผยแผ่หลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนเพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติ แท้จริงของมนุษย์ และสรรพสิ่ง หลักธรรมที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ได้แก่ ไตรลักษณ์หรือ สามัญลักษณ์ คือความเป็นของไม่เที่ยงความเป็นทุกข์ และความเป็นของไม่ใช่ตัวตน ความไม่คงที่ แน่นนอนของสรรพสิ่งเกิดขึ้นตั้งอยู่ และดับไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัยกันเกิดขึ้น และเสื่อมสลายไปตาม กาลเวลาที่ผ่านไป และหลักอริยสัจ 4 ถือได้ว่าเป็นหลักหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็น หลักธรรมที่สำคัญครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา กุศลธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา รวมอยู่ในอริยสัจทั้งสิ้น พระพุทธองค์ทรงบรรลุนิพพานด้วยหลักธรรมข้อนี้ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้น และดับไปอย่างมีเหตุปัจจัย เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงเพื่อโปรดสัตว์มากที่สุด

วิธีที่ 5 วิธีการปฏิบัติเชิงรุก หรือเยี่ยมเยียนตามบ้าน เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ตลอด การเผยแผ่ธรรมะ ทรงแผ่ข่ายคือพระญาณของพระองค์เพื่อสำรวจดูแนวโน้มที่มิชอบภัยแก่กล้าพอที่จะบรรลุนิพพานแล้วเสด็จไปเทศนาโปรดถึงบ้าน อันเป็นพระกรณียกิจประจำวันของพระองค์อีกประการหนึ่งด้วยเช่นกัน ผู้ที่ได้รับการเทศนาโปรดเช่นนี้มักจะได้บรรลุนิพพานอยู่เสมอ เรียกว่าพุทธกิจ 5

ประการของพระพุทธเจ้า ได้แก่เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต เวลาสายทรงแสดงธรรม เวลาค่ำประทานโอวาท กลางคืนตอบปัญหาเทวดา และเวลาจวนสว่างตรวจดูสรรพสัตว์ผู้ซึ่งสมควร และยังไม่สมควร ตรัสรู้

วิธีที่ 6 วิธีการบริการชุมชน วิธีการนี้เป็นการเผยแพร่เชิงรุกซึ่งได้ผลมากที่สุดอีกวิธีหนึ่ง พระพุทธเจ้า และพระสาวกทั้งหลายจะเข้าไปมีส่วนร่วมกับสังคมอยู่เนืองๆ เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความเข้าใจอันดีระหว่างชาวบ้าน และพระสงฆ์ เช่น การเข้าไปสงเคราะห์ประชาชนในภูมิต้นต สุตรพระองค์ได้ทรงเข้าไปช่วยเหลือชาวบ้านโดยวิธีแก้ปัญหามาโดยตลอด การจัดการระบบเศรษฐกิจให้ประชาชน อยู่ดีกินดีมีความสุขในสังคม

วิธีที่ 7 วิธีการใช้ปาฏิหาริย์ต่างๆ เป็นวิธีการเผยแพร่ที่ใช้ความสามารถพิเศษเข้ามาช่วย โดยมีจุดประสงค์เพื่อปราบปรามคนที่แสดงอาการกระด้างกระเดื่องไม่ยอมรับนับถือหรืออยากลองดีให้สิ้นพยุศ การแสดงปาฏิหาริย์นี้ไม่นิยมใช้นักเพราะทรงเล็งเห็นว่าการแสดงฤทธิ์นั้นมิทั้งแ่งดี และไม่ดีในตัวเอง คือผู้ที่มิศรัทธาเลื่อมใสก็ยิ่งยกย่องส่งเสริมมากขึ้น ส่วนผู้ที่ไม่เลื่อมใสอาจจะดูหมิ่นว่าการแสดงปาฏิหาริย์แบบนี้ไม่เห็นแปลกอะไรเพราะคนที่เรียนวิชา “คันทาริ” ก็สามารถทำได้เช่นเดียวกัน และตรัสว่า “เราเล็งเห็นโทษในอิทธิปาฏิหาริย์อย่างนี้ จึงอึดอัดระอาเกลียดการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์” 20 แต่วิธีการที่ทรงโปรด และใช้อยู่เสมอคือ อนุสาสนีปาฏิหาริย์คือการสอนอย่างธรรมดา อธิบาย ชี้แจง โต้ตอบกันไปมาโดยไม่ต้องมีการใช้ฤทธิ์เดชเข้ามาช่วย เป็นวิธีที่ทำให้คนเข้าถึงสัจธรรมได้ ตามพุทธประสงค์ และมีความมั่นคงยืนยาวมาจนถึงปัจจุบัน

วิธีที่ 8 วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นวิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม ท้องถิ่นเพื่อเป็นการเผยแพร่ให้ง่ายมากขึ้นทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าผู้เผยแผ่เป็นเสมือนญาติของตนเอง จึงเกิดความเต็มใจที่จะรับฟังพระธรรมเทศนาแต่พระพุทธเจ้าทรงห้ามยกพุทธพจน์ขึ้นเป็นภาษา สันสกฤต และทรงปรับอภิตทุกกฎแก่พระภิกษุผู้แสดงพุทธพจน์เป็นภาษาสันสกฤต ทรงอนุญาตในการแสดงธรรมด้วยภาษาของตนเอง เพราะเป็นภาษาสามัญที่ประชาชนจำนวนมากสามารถเข้าใจได้ เป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนทุกระดับชั้นได้มีโอกาสเข้ามาเลื่อมใสศรัทธา พระพุทธศาสนา จึงแพร่หลายไปสู่มวลชนอย่างรวดเร็วทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกระดับชั้นได้รับการศึกษา อย่างทั่วถึงกัน ตรงกันข้ามกับศาสนาพราหมณ์ที่จำกัดสิทธิการศึกษาทั้งยังใช้ภาษาสันสกฤตซึ่งถือได้ ว่าเป็นภาษาต้องห้ามสำหรับคนบางวรรณะ เช่น วรรณะศูทรในการสั่งสอนอีกด้วย

วิธีที่ 9 วิธีการเผยแผ่ด้วยบุคลิกภาพ บุคลิกภาพที่ดีนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของนักเผยแผ่ นอกเหนือจากคุณสมบัติด้านคุณธรรม เพราะบุคลิกภาพที่สง่างาม นามอง นำเลื่อมใสเยือกเย็นเป็นเหตุมาซึ่งความเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็นได้ พระพุทธองค์ทรงมีพระวรกายที่สง่างามประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษ ดังมีคำของพราหมณ์ชมว่า “พระสมณโคดมมีพระรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนักดุจพรม มีพระวรกายดุจพรม โอกาสที่จะพบเห็นยากนัก” การเผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากมีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่แล้ว คุณสมบัติของนักเผยแผ่ ก็เป็น

สิ่งหนึ่งที่สร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นได้ เพราะนักเผยแผ่ที่ตึ้นนั้นแม้จะไม่ออกปากพูดก็สามารถเผยแผ่พุทธธรรมได้ บุคลิกลักษณะที่ดีงามก็ยิ่งความผ่องใสแห่งจิตใจให้เกิดศรัทธาแก่ผู้ที่พบเห็น

วิธีที่ 10 วิธีการสนทนา การบรรยาย และตอบปัญหา (1) แบบสากัจฉา หรือสนทนาวิธี นี้เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธานุชาสนา (2) แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ ใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจก วาวันซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจ กับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว (3) แบบตอบปัญหา ผู้ที่มาถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่างๆแล้ว โดยมาก เป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธานุชาสนา หรือเทียบเคียง กับคำสอนในลัทธิของตน มาถามเพื่อลองภูมิ บ้างก็เตรียมมา ถามเพื่อข่มปราบให้จน หรือให้ได้รับ ความอับอาย (สิริพิชญ์ เตชะไกรศรี, 2549: 13) โดยการเผยแผ่พระพุทธานุชาสนาต้องมีแนวทาง ทางการปฏิบัติสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการเผยแผ่ ประกอบด้วย

1. การพัฒนารูปแบบ และจัดทำแผนการเผยแผ่พระพุทธานุชาสนา โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการท้องถิ่น กำหนดนโยบายแนวทาง และส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธานุชาสนาอย่างต่อเนื่อง และครอบคลุมในทุกระดับ จัดทำแผนการเผยแผ่พระพุทธานุชาสนาให้เป็นระบบ และต่อเนื่องทั้งระยะ สั้น และระยะยาว สร้างรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธานุชาสนาให้เหมาะสมกับประเภท และวัย ของกลุ่มคน

2. ส่งเสริมวัด องค์กร และเอกชนในท้องถิ่นให้จัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธานุชาสนา โดยการส่งเสริมการดำเนินงานของพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ด้วยการจัดตั้งสถาบันอบรมให้ฝึกอบรม พระสงฆ์ ให้มีความสามารถเผยแผ่พระพุทธานุชาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขยายฝึกอบรมให้กระจาย ไปอยู่ในส่วนภูมิภาค พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นแหล่งความรู้ มีสภาพแวดล้อมที่ สะอาด ร่มรื่น เป็นศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธานุชาสนา และเป็นแหล่งจูงใจให้ประชาชนเข้าวัดให้มากขึ้น ส่งเสริมองค์กรทางพระพุทธานุชาสนา องค์กรทางสังคม สื่อมวลชน และเอกชนร่วมจัดกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธานุชาสนาให้แพร่หลายไปสู่ประชาชน จัดให้ผู้มีคุณวุฒิทางพระพุทธานุชาสนาเป็นผู้สอนวิชา พระพุทธานุชาสนาในสถานศึกษาทุกระดับ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการฝึกปฏิบัติธรรม และจัดกิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรมทั้งในภาครัฐ และภาคเอกชน

3. พัฒนาสื่อการเผยแผ่พระพุทธานุชาสนาให้หลากหลาย และทันสมัย โดยการผลิตสื่อหลากหลายให้ทันสมัย พร้อมทั้งส่งเสริมการเทศน์ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ผลิตรายการวิทยุ โทรทัศน์ เทปเสียง และวีดิทัศน์ เพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธานุชาสนาให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องดำเนินการให้ นักเรียน นักศึกษา ประชาชนได้รับการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษาให้ทั่วถึงทุกท้องที่ ผลิต และพัฒนา สื่อการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธานุชาสนาโดยเน้นการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ จัดทำสื่อ หรือจัดหาดคอมพิวเตอร์ รวมทั้งการสื่อสารประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบ เพื่อให้ประชาชนตื่นตัว

4. ส่งเสริม และสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการจัดรูปแบบเครือข่ายการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดตั้งศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อระดมสรรพกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชน ส่งเสริมสนับสนุน และประสานงานกับหน่วยงานที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่คุณธรรม จริยธรรม และดำเนินงานที่สามารถทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง (ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550: 26-28)

บทบาทของพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบัน

การที่พระสงฆ์ และคฤหัสถ์ จะมีบทบาทต่อสังคมนั้นคุณภาพของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญมากปัจจุบันพระสงฆ์มีคุณภาพลดน้อยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติ และความสามารถในการสอนการเผยแผ่ธรรม จึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำในด้านคุณธรรม และด้านสติปัญญาและสูญเสียความศรัทธาจากญาติโยม ดังนั้นการบริหารปกครองและการดูแลพระสงฆ์เป็นเรื่องหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้นคุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีกทั้งนี้หากระบบการปกครองสงฆ์เป็นระบบกำกับดูแลพระสงฆ์ให้มีความประพฤติที่ถูกต้องดีงามสิ่งที่จะต้องมาเสริมคู่กันก็คือระบบการกัลณกรอง และกล่อมเกลาระบบกัลณกรองมีไว้สำหรับบุคคลที่จะมาบวช ส่วนระบบกล่อมเกลสำหรับผู้ที่ผ่านการบวชมาแล้วอันที่จริงการกล่อมเกล่าผู้บวชนั้นมียุอยู่แล้วตามพระธรรมวินัยโดยอุปัชฌาย์เป็นผู้มอบหมายให้ทำหน้าที่นี้ และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์ อุปัชฌาย์จะต้องมีหน้าที่กัลณกรอง และกล่อมเกลากการกัลณกรองเป็นขั้นแรกสำหรับผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ขั้นต้นสำคัญกว่านั้นคือการกล่อมเกล่าในด้านความประพฤติ ความรู้ความเข้าใจในทางธรรมให้เจริญงอกงามทั้งในคุณธรรมและปัญญา (พระไพศาล วิสาโล, 2546: 275-277)

พระสงฆ์ในอดีตนั้นได้มีการพัฒนาศาสนิกชน ให้เกิดความเจริญงอกงาม เรียกว่า พัฒนาโดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การพัฒนาภายนอกและการพัฒนาภายใน การพัฒนาภายนอกนั้น ได้รวมเอาการพัฒนาทางด้านร่างกาย ด้านปัจจัย 4 การกินดีอยู่ดีและการร่วมอยู่กันอย่างมีระเบียบวินัย และเคารพกฎหมาย เป็นต้น การพัฒนาภายใน คือ คุณธรรมทางจิตและการพัฒนาความคิดสติปัญญาต่างๆ ให้มีคุณภาพที่ดี ซึ่งจะเห็นว่าบทบาทของสงฆ์ในอดีตนั้น มีหน้าที่ในการสร้างความเจริญทั้งภายในและภายนอกทุกพระระดับ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539: 216) ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ในอดีตนั้นจะมีหน้าที่ด้วยกัน 2 ประการ ได้แก่

1) หน้าที่ในการแนะนำสั่งสอน ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจธรรมะที่ถูกต้อง เมื่อเข้าใจถูกต้อง ก็จะประพฤติอยู่ในศีลธรรม รู้จักฝึกอบรมจิตใจ ประชาชนอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ประพฤติดี ก็เป็นประโยชน์ต่อแผ่นดินเอง

2) หน้าที่ในการเป็นผู้ให้การปรึกษา (Advisor) ให้ความรู้ความเข้าใจแก่พระราชาในทางธรรม และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา แต่ไม่เข้าไปกุมอำนาจทางการเมือง อย่างนักบวชบางศาสนา (ที.ปา. (ไทย) 11/27/216.)

ส่วนของบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันจะเห็นว่า การบริหารองค์การชาวพุทธจะกระจายอำนาจให้มากขึ้นแม้แต่การปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่จำเป็นต้องเลือกแบบระบบราชการที่ซึกซำไม่ทันการ และคณะสงฆ์อาจจะคิดระบบการปกครองให้มุ่งพัฒนาให้วัดแต่ละวัด ให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลายก็ต้องสร้างเครือข่ายโยงใยร่วมกันทำงานทั่วประเทศ ทั้งพยายามลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อนไม่ทันการณ์โดยปรับปรุงระบบพระสังฆาธิการหรือทำ เอนจิเนียริงให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ อีกประการหนึ่ง การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่2) พ.ศ.2535 (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2539: 76) บทบาท คือ พฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานของบุคคลในสังคม บทบาท เป็นแบบแผน ความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อทัศนคติ ค่านิยมและการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้นๆ หรืออาจกล่าวสั้นๆ ว่า บทบาทคือสิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง เราจะเห็นว่าในปัจจุบันผู้ที่มีบทบาทผู้บริหารงานกิจการคณะสงฆ์ คือ พระสังฆาธิการได้ดำเนินการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ตามบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการซึ่งมีอยู่ 6 ด้านคือ 1) บทบาทด้านการปกครอง 2) บทบาทด้านการศึกษา 3) บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) บทบาทด้านการเผยแผ่ 5) บทบาทด้านการสาธารณูปการ 6) บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์

โดยในส่วนของบทบาทของพระสงฆ์ในอนาคตข้างหน้า จะเห็นว่าเป็นการที่พระสงฆ์ซึ่งเป็นศาสนทายาทหรือผู้สืบทอดหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น ควรมีบทบาทที่เด่นชัดอยู่ 2 อย่าง คือ

- 1) เป็นผู้มีความสามารถในการสั่งสอนพุทธศาสนิกชน
- 2) เป็นผู้มีความหลากหลายในระดับการพัฒนาพุทธศาสนิกชน โดยเป็นทั้งผู้สอนและผู้ปฏิบัติตามต้องเข้าใจในบทบาทของแต่ละฝ่าย (พระธรรมปิฎก, 2536: 39) เราไม่อาจรู้ได้ว่าบทบาทในอนาคตของพระสงฆ์นั้นจะออกมาเป็นแบบไหน แต่เราสามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเป็นอย่างไรต่อไปจากนี้แต่อย่างไรก็ตาม บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันนั้นจะมีส่วนสะท้อนให้เห็นมีบทบาทในอนาคตได้บ้าง เพราะฉะนั้น หากเราประสงค์ให้สถาบันพระสงฆ์ในอนาคตได้แสดงบทบาทหน้าที่ที่ถูกที่ควรและสอดคล้องกับทัศนคติ (ที่ชอบธรรม) ของสังคมไว้แล้ว โดยเราจะต้องดำเนินการตามหลักการดังต่อไปนี้ คือ

- 1) จัดบทบาทที่ขัดต่อพระธรรมวินัย และทัศนคติที่ติงามของพุทธศาสนิกชน
- 2) ปรับปรุงพัฒนาบทบาทที่ดี และสอดคล้องกับพระธรรมวินัย และทัศนคติที่ติงามของชาวบ้านในปัจจุบัน
- 3) ฟื้นฟูบทบาทที่ดีในบางบทบาท

4) กำหนดบางบทบาทที่เห็นว่าน่าจะเหมาะสมกับยุคสมัย และสภาวะเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของไทยในปัจจุบัน (ไอศูรย์ อินทร์เพชร, 2553: 96)

ถ้ามองมาถึงในแนวทางการพัฒนาประเทศไทยเท่าที่เป็นอยู่นั้น ต้องเข้าใจว่าประเทศไทย ได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ดังที่ได้เห็นจากชื่อของแผนพัฒนาประเทศ ฉบับที่แล้วๆ มา โดยไม่ได้ให้ความสนใจหรือให้ความสนใจน้อยมาก ต่อการพัฒนาทางจิตใจ จะเห็นว่าประเทศเกาหลีซึ่ง ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านทั่วประเทศของเขานั้น โดยใช้ขั้นตอนการพัฒนาจิตใจอยู่ในอันดับ ที่หนึ่ง ถ้ามองในส่วนของการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ถูกจัดไว้อันดับรอง ประเทศไทยมีภิกษุสามเณร อยู่เป็นจำนวนมาก หากรัฐประสงค์ที่จะกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศโดยเน้นความสำคัญของ จิตใจแล้ว สามารถอาราธนาพระคุณเจ้าทั้งหลายออกไปปลุกเร้าชาวบ้านให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมข้อ ต่างๆ เช่น ความรักในระเบียบวินัย ขยันหมั่นเพียร เป็นต้น และดูเหมือนจะหาบุคลากรในการปลุกเร้า ชาวบ้านที่ดีเช่นนี้ที่ไหนไม่ได้อีกแล้ว เพื่อไม่ให้เป็นการสายเกินแก้ เราจะต้องรีบเร่งฟื้นฟูและพัฒนา ชนบทที่ถูกต้องของพระสงฆ์เสียตั้งแต่บัดนี้ หากยังมีวิธีรออยู่อาจจะสายเกินแก้ก็ได้ จะเห็นว่าเมื่อ ประเทศไทยได้มีการพัฒนาประเทศให้เท่าทันอารยธรรมตะวันตก ในช่วง 100 ปีที่ผ่านมา และจะถือว่าเป็นผลดีต่อสังคม เพราะเป็นการทำให้เกิดความเจริญขึ้น แต่ก็ยังเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้คนออกจากวัด คนห่างพระสงฆ์ ถึงจะมีสถานบริการของรัฐตั้งแต่อยู่ในบริเวณวัด แต่วัดและพระสงฆ์ก็ไม่มีบทบาทและ ไม่มีส่วนร่วมในการบริหารหน่วยงานนั้นๆ และปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้บทบาทของ พระสงฆ์เปลี่ยนไป คือ ข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ทั้งหลาย ไม่คงตามในสายตาของประชาชน เพราะ พระสงฆ์บางรูป มีความประพฤติที่ย่อหย่อนในพระวินัย ประพฤติในสิ่งที่ขัดต่อความรู้สึกของชาวบ้าน เช่น การสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ ขับขี่รถยนต์พาหนะด้วยตนเอง วัดสกปรกไม่ปิดกวาด ทำความสะอาด เป็นต้น เมื่อพระสงฆ์มีความประพฤติเช่นนี้ ประชาชนก็เสื่อมศรัทธา ต่างหันหลังวัด คนจะเข้าวัดบางก็ใน โอกาสทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา และในการประกอบพิธีที่เกี่ยวข้องกับพวกเขาโดยตรงเท่านั้น นอก จากนี้เนื่องจากระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ได้เปลี่ยนจากการทำเพื่ออยู่ มาเป็นทำเพื่อขาย จึงส่งผล กระทบต่อชีวิต ชุมชน สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมอย่างรุนแรง ผลกระทบดังกล่าวมาจากปัจจัย 4 ประการ คือ อารยธรรมตะวันตก การศึกษาแผนใหม่ การพัฒนาแผนใหม่ และสื่อและการบันเทิงเพื่อ จะเห็นได้ว่า ปัจจัยทั้ง 4 ประการนี้เป็นปัจจัยให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบ เศรษฐกิจ จากการทำกินเอง ใช้เอง พึ่งตนเองได้ มาเป็นระบบซื้อขาย ทำให้เกิดความโลภ อันมีผลให้ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศต้องล้มละลายทางเศรษฐกิจ พึ่งตนเองไม่ได้ ธรรมชาติแวดล้อมส่วนใหญ่ ถูกทำลายไป ชาวนาเป็นหนี้สินมากขึ้น ทำให้หนี้กันไม่มีวันจบสิ้น ครอบครัว ชุมชนและวัฒนธรรมแตก สลาย สุขภาพจิตเสื่อมโทรมมากขึ้น ชีวิตเคยเป็นไทก็กลับมาเป็นทาสของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่อย่าง สลับไม่หลุด เมื่อสภาพสังคมเป็นเช่นนี้ องค์กรที่ผู้คนในสังคมนึกถึงว่า น่าจะมีทางออกให้กับสังคมก็คือ สถาบันสงฆ์ ดังนั้นจึงได้มีแนวคิดที่จะฟื้นฟูบทบาทของพระสงฆ์ให้มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาสังคมที่ เกิดขึ้น การค้า (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, 2539: 221)

สรุปองค์ความรู้

ภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบัน

บทบาทของพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบัน จะเห็นว่าพระสงฆ์มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนและประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในวัด ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พระสงฆ์จะมีบทบาทในการเผยแผ่แล้วจะต้องมีการปฏิบัติที่สามารถนำมาใช้ได้ เช่น 1) การพัฒนารูปแบบ และจัดทำแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) ส่งเสริมวัด องค์กร และเอกชนในท้องถิ่นให้จัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการส่งเสริมการดำเนินงานของพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ด้วยการจัดตั้งสถาบันอบรมให้ฝึกอบรม 3) พัฒนาสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้หลากหลาย และทันสมัย โดยการผลิตสื่อ หลากหลายให้ทันสมัย พร้อมทั้งส่งเสริมการเทศน์ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย 4) ส่งเสริม และสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการจัดรูปแบบ เครือข่ายการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดตั้งศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งการที่พระสงฆ์ และคฤหัสถ์ จะมีบทบาทต่อสังคมนั้นคุณภาพของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญมากปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ ผู้บริหารงานกิจการคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง ควรให้การดำเนินการบริหารจัดการของคณะสงฆ์ตามบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการให้ครอบคลุมทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) บทบาทด้านการปกครอง 2) บทบาทด้านการศึกษา 3) บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) บทบาทด้านการเผย

แม่ 5) บทบาทด้านการสาธารณูปการ 6) บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ เพื่อให้สอดคล้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา (2524). คู่มือพระสังฆาธิการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กรมการศาสนา (2540). คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2550). คู่มือการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พระเทพปริยัติสุธี (2540). การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพโสภณ (2547). พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ 9. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (2536). สถานการณ์พระพุทธศาสนาพลิกหายหน้าเป็นผู้พัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระไพศาล วิสาโล (2546). พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี – สกษดีวงศ์.
- พระเมธีธรรมภรณ์ (2534). พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระเมธีธรรมภรณ์ (2539). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พจน์ วรกวิน (2526). จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิชย์.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2539). ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ชวนการพิมพ์.
- ระเบียบ คำเขียน (2546). “การปฏิบัติบทบาทหัวหน้าหอผู้ป่วยตามการรับรู้ของหัวหน้าหอผู้ป่วยและพยาบาลประจำโรงพยาบาลพิจิตร”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการพยาบาล. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สิริพิชญ์ เตชะไกรศรี (2549). การเผยแผ่ธรรมะเชิงรุกตามวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2524). ศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: พาสีโก.
- อภิชัย พันธเสน (2539). พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรคตอนที่ 3 ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา.

ไอศูรย์ อินทร์เพชร (2553). “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Allport, Gordon (1973). *Personality: A psychological interpretation*. New York: Holt.

